

Dlaczego jedni są „za” karą śmierci, a drudzy „przeciw”?

– analiza uwarunkowań osobowościowych

Mirosława Czerniawska

Politechnika Białostocka, Wydział Inżynierii Zarządzania

e-mail: m.czerniawska@pb.edu.pl

DOI: 10.24427/az-2024-0055

Streszczenie

W niniejszym badaniu określono postawy wobec kary śmierci. Założono, że są one uwarunkowane cechami osobowości, takimi jak: empatia, poczucie winy, dyrektywność i makiawelizm. Badanie przeprowadzono wśród studentów (325 osób), stosując Kwestionariusz Rozumienia Empatycznego Innych Ludzi (Węgliński), Kwestionariusz Poczucia Winy (Kofta, Brzeziński i Ignaczak), Skalę Dyrektywności (Ray) i Skalę Mach V (Christie i Geis). W diagnozie postaw posłużono się narzędziem własnej konstrukcji. Uzyskane wyniki badań pozwoliły stwierdzić, że kara śmierci za ciężkie przewinienia akceptowana była przez studentów uzyskujących wyższe wskaźniki dyrektywności i makiawelizmu. Wyższymi wskaźnikami empatii i poczucia winy cechowali się z kolei studenci opowiadający się przeciw jej stosowaniu.

Słowa kluczowe

postawy, kara śmierci, cechy osobowości, dyrektywność, makiawelizm, empatia, poczucie winy

Wstęp

Rifkin [2005] podkreśla, że żadne wydarzenie nie jednoczy tak Europejczyków jak stanowisko wobec kary śmierci. Warunkiem otwierającym listę wymagań, które należy spełnić, aby wstąpić do Unii Europejskiej jest właśnie jej zniesienie. Kampanię na rzecz zniesienia kary śmierci prowadzi od 1977 roku Amnesty International. Organizacja ta uznaje karę śmierci za okrutne, niehumanitarne i poniżające traktowanie człowieka. Dano temu m.in. wyraz w ustanowieniu na 10 października Europejskiego Dnia Przeciwko Karze Śmierci.

Z drugiej jednak strony należy zauważyć, że – wbrew zaprezentowanemu powyżej stanowisku – stosunek do kary śmierci dzieli społeczeństwa nawet na kontynencie europejskim. W debatach publicznych oraz publikacjach naukowych rozpatruje się wnikliwie argumenty „za” i „przeciw” jej stosowaniu. Aktywizowane są przy tym różne kryteria: prawne, historyczno-kulturowe, filozoficzne, teologiczne, etyczne i ekonomiczne [Coughlin, 1994; Nowicka-Włodarczyk, 1998; Hernik-Pikulska, 2006; Mazurek, 2006; Bartula, 2007; Świdziński, 2009; Bartusiak, 2011; Gensikowski, 2011; Stefaniuk, 2013, Worthen i in., 2014]. Dyskusje przybierają zazwyczaj na sile przy okazji zapadania, a zwłaszcza wykonania wyroków skazujących. Szerokim echem odbiło się m.in. wykonanie kary śmierci w Stanach Zjednoczonych na Troyu Davisie za zabójstwo policjanta, tym bardziej, że pojawiły się liczne wątpliwości co do jego winy. Jednocześnie Anders Breivik kary takiej uniknął, mimo że zamordował w Norwegii z zimną krwią blisko 80 osób.

W polskim systemie prawnym zniesienie kary śmierci obowiązuje od 1998 roku. Mimo to – według danych CBOS – większość Polaków (61%) w roku 2011 (było to ostatnie badanie przeprowadzone przez CBOS odnośnie do tego problemu) opowiadała się za możliwością jej stosowania za najcięższe przewinienia i tylko 1/3 (34%) wyrażała sprzeciw. W 16-krotnych badaniach przeprowadzonych między rokiem 1987 i 2011 wskaźniki zwolenników kary śmierci za najcięższe przestępstwa wahały się od 52% (rok 1989) do 77% (rok 1999, 2000 i 2004), wskaźniki przeciwników – od 15% (rok 1998) do 34% (rok 2011). Osoby niezdecydowane stanowiły przeważnie kilka procent. Opowiadający się za karą śmierci przeważali niemal we wszystkich analizowanych grupach społeczno-demograficznych. Jedyną grupą, w której przeciwnicy tej kary stanowili ponad połowę, były osoby praktykujące religijnie kilka razy w tygodniu [Feliksiak, 2011].

Opowiadanie się za przywróceniem kary śmierci może być efektem osobistych doświadczeń, które wiążą się najczęściej z utratą bliskich. Rzadko bowiem (jeżeli w ogóle) poszkodowane osoby optują za łagodnym wyrokiem dla sprawców traumatycznych wydarzeń i związanych z nimi przeżyć. Grupa ta stanowi jednak stosunkowo niewielką część społeczeństwa, znacznie mniejszą niż ta, która formułuje postulaty odnośnie do przywrócenia kary śmierci (por. statystyki przedstawione powyżej). Pojawia się w związku z tym pytanie, jakie czynniki różnicują stanowiska wobec analizowanej kwestii? W opisywanych w niniejszym artykule badaniach zwrócono uwagę na uwarunkowania osobowościowe. Analizie poddane cztery cechy: dyrektywność, makiawelizm, empatię i poczucie winy (cechy te diagnozowano za pomocą standaryzowanych narzędzi). Celem badań było uzyskanie odpowiedzi na pytanie, czy zróżnicowanie natężenia tych cech skutkuje odmiennymi postawami (aprobata – dezaprobata) wobec kary śmierci.

1. Przegląd literatury

Stosunek do kary śmierci należy do kategorii postaw społecznych, które leżą „u podłoża czyjejś tendencji do zachowania się w określony sposób wobec innych ludzi” [Reber, Reber, 2005, s. 727]. Postawy te są warunkowane wieloma czynnikami, ale mogą też mieć swoją głębszą psychologiczną przyczynę. Już na początku lat 50. Adorno i współautorzy [1950] wskazali na znaczenie dyspozycji osobowościowej, określanej mianem autorytaryzmu. Osoby autorytarne podporządkowują się autorytetom i wykazują wobec nich brak krytycyzmu. Cechują się konwencjonalizmem, silną akceptacją tradycyjnych wartości i przekonaniem, że wartości te są również akceptowane przez innych. Ludzie przyjmujący odmienne rozwiązania w sferze aksjologicznej stają się obiektami agresji, potępienia i ekspiacyjnych kar. Autorytarna sztywność przejawia się w nietolerancji wieloznaczności i myśleniu dychotomicznym (aktywizacja kategorii „czarny-biały”, „dobry-zły”). Adorno – biorąc za podstawę koncepcję osobowości autorytarnej – twierdził, że dyspozycja ta ukierunkowuje transmisję postaw. Wykazuje ona związek z etnocentryzmem (przekonaniem, że własna grupa przewyższa inne grupy, prezentuje lepsze zwyczaje, tradycje i kulturę), antysemityzmem, wrogością wobec obcokrajowców, seksizmem i innymi uprzedzeniami społecznymi. Koreluje pozytywnie z konserwatyzmem (rozumianym jako przekonania polityczne), negatywnie zaś ze wskaźnikami indywidualizmu i kreatywności [por. przegląd badań: Harvey, 1986; Moran i Comfort, 1986; Feather i Souter, 2002; Stack, 2003; McCann, 2008; Butler, 2010; Czerniawska, 2010; Rodgers, 2012; Kugler i in., 2014; Costello i in., 2022].

Stack [2003] zwrócił uwagę na fakt, że niewiele jest badań nad autorytaryzmem w kontekście postaw wobec kary śmierci. W swoich pracach empirycznych udowodnił, że osoby autorytarne częściej akceptują zasadę „oko za oko” i opowiadają się za stosowaniem kary śmierci. Negują też działanie instytucji zakazujących jej stosowania. Podobne wyniki uzyskał Mitchell i Sidanius [1993]. Stwierdził, że kara śmierci jest popierana przez osoby zorientowane na dominację społeczną (poglądy antyegalitarystyczne, relacje między grupami widziane są hierarchiczne i własna grupa dominuje nad innymi) i prezentujące konserwatywne poglądy polityczne. Sidanius i współautorzy [2006] udowodnili, że w społeczeństwie amerykańskim związki pomiędzy orientacją na dominację społeczną, konserwatyzmem i opowiadaniem się za karą śmierci są funkcją wzrastającego statusu społecznego respondentów.

Butler i Moran [2007] przeprowadzili interesujące badanie na osobami mającymi zasiadać na ławie przysięgłych. Ich postawy wobec kary śmierci mają szczególne znaczenie w procesie sądowym (w krajach, w których dopuszczalna jest kara

śmierci), gdyż mogą wpłynąć na stronniczość werdyktu. Okazało się, że częściej opowiadali się za karą śmierci ci, którzy cechowali się wysoką wiarą w sprawiedliwy świat (por. teoria Lenera), autorytarnymi przekonaniem w zakresie prawa i wewnętrznym umiejscowieniem kontroli. Przykładali oni także większą wagę do czynników obciążających sprawcę niż do okoliczności łagodzących. Moran i Comfort [1986] stwierdzili natomiast, że przychylność wobec kary śmierci w USA jest większa wśród przysięgłych mających rodowód kaukaski (rasa biała) i pozostających w związkach małżeńskich. Są oni bogatymi republikanami, cechującymi się konserwatyzmem politycznym i autorytaryzmem.

Jak wskazano wyżej, wykładnikiem autorytaryzmu jest silna koncentracja na własnej osobie i rozpatrywanie zdarzeń z egocentrycznej perspektywy. Są jednak ludzie, którzy przejawiają allocentryzm i są w stanie skoncentrować się na innych. Takiej umiejętności sprzyjają właściwości empatyczne podmiotu. Okazuje się, że osoby empatyczne (badanie amerykańskie) są rzadziej karane i w mniejszym stopniu popierają karę śmierci [Batson i in., 1997; Unnever i in., 2005; Unnever i Cullen, 2009; Posick in., 2014]. Jednocześnie są one bardziej liberalne, co (w przeciwieństwie do konserwatyzmu) jest skorelowane z negatywnymi postawami wobec kary śmierci [Unnever i in., 2005]. Empatia sprzyja zrozumieniu powodów dokonania przestępstw (empatia poznawcza) i uczuć pojawiających się w obliczu kary śmierci (empatia afektywna), nawet wtedy, osoba popełniająca przestępstwo jest odmienna rasowo, etnicznie lub kulturowo (empatia etnokulturowa) [Godcharles i in., 2019]. Spostrzegana jest ona przez kryminologów nie tylko jako predyktor zachowań przestępczych, ale również jako konstrukt pozwalający zrozumieć zachowania i uczucia ludzi, którzy są w konflikcie z prawem. Pozwala także odnieść się werdyktów w sprawach karnych, w tym zasadności stosowania kary śmierci [Posick i in., 2014; Girgenti-Malone, 2019; Godcharles i in., 2019; Unnever i in., 2005]. Gdy analizie poddano empatię członków ławy przysięgłych, to okazało się, że w przypadku wysokiej empatii jest zdecydowanie mniej prawdopodobny wyrok skazujący na karę śmierci [Girgenti-Malone, 2019; Unnever i Cullen, 2009].

Valliant i Oliver [1997] diagnozowali postawy wobec kary śmierci w kontekście zmiennej osobowościowej, jaką jest tolerancja. Sprzyja ona również porzuceniu egocentrycznej perspektywy. Stwierdzono, że badani przejawiający wyższe natężenie diagnozowanej cechy wskazywali na bezzasadność stosowania tej kary, badani przejawiający skłonność do autokratycznego stylu kierowania wskazywali z kolei – na jej zasadność. Płeć nie stanowiła kryterium różnicującego analizowanych postaw. De Vries i Walker [1986] podkreślali w analizie tego problemu znaczenie dojrzałości rozumowania moralnego, zaś Harvey [1986] uwzględnił cechy formalne systemu

przekonań, tj. jego otwartość, skłonność do osądu i złożoność poznawczą. Predyktorem postaw wobec kary śmierci okazała się też osobowość *borderline* [Watson i in., 2003].

2. Problem badawczy i hipotezy

W prezentowanym badaniu diagnozowano stosunek do kary śmierci w grupie młodzieży studiującej. Zwrócono w nich uwagę na znaczenie cech osobowościowych, takich jak: dyrektywność, makiawelizm, empatia i poczucie winy (w literaturze przedmiotu nie znaleziono danych dotyczących różnic w postawach wobec kary śmierci w zależności od natężenia makiawelizmu i poczucia winy). Przyjęto, że cechy te stanowić mogą swoistego rodzaju soczewkę, przez którą człowiek spostrzega zasadność stosowania kary śmierci. Sformułowanie hipotez co do mających wystąpić zależności wymaga charakterystyki wskazanych cech osobowości (w charakterystyce cech osobowości wykorzystano fragmenty wcześniejszych publikacji autorki: Czerniawska, 2002; Czerniawska, Dolata, 2002; 2004, 2005).

Koncepcja dyrektywności wywodzi się z zainteresowań problematyką autorytaryzmu. Ray [Ray, 1981; Brzozowski, 1997; za: Czerniawska i Dolata, 2005] uważa, że należy rozróżnić pojęcia „autorytaryzm postaw” (postawa cechująca się szacunkiem wobec autorytetów) i „autorytaryzm osobowości” (cecha osobowości związana ze skłonnością dominowania nad innymi). To drugie pojęcie jest utożsamiane z „dyrektywnością” i terminy te – zdaniem autora – mogą być stosować wymiennie. Dyrektywność – według Raya (1981) – to cecha osobowości sprowadzająca się do narzucenia ludziom swojej woli, a więc uzyskania nad nimi przewagi. U jej podłoża leży przekonanie o słuszności własnego postępowania (pewność siebie). Konstytutywną właściwością dyrektywności jest „agresywna dominacja”. Dominując nad otoczeniem społecznym, osoby takie są skłonne do burzenia pozytywnych relacji interpersonalnych. Mniej prawdopodobne staje się zatem budowanie bliskich związków emocjonalnych, odnoszących się do przyjaźni, miłości i przywiązania. Pojawia się wśród nich akceptacja takiej hierarchii wśród ludzi, która odzwierciedla ich wartość, zgodnie z zasadą „lepszemu należy się więcej”. To z kolei ogranicza czy wręcz hamuje dążenia do zrozumienia i akceptacji innych ludzi oraz do działania na ich korzyść (działanie prospołeczne). Osoby dominujące przejawiają wrogość, są bardziej skłonne do stereotypów oraz uprzedzeń i wykazują słabszą tolerancję wieloznaczności, tj. źle reagują na niejasność sytuacji. Jednocześnie optują za agresywnym rozwiązywaniem konfliktów międzynarodowych oraz dużymi wydatkami militarnymi [Ray, 1980; Pratto i in., za: Kenrick i in., 2002]. Stwierdzono wyższy poziom orientacji na dominację u ludzi wykształconych i legitymujących się wyższym

statusem społecznym [Sidanius i in., za: Kenrick i in., 2002; Ray, za: Brzozowski, 1997], a także cechujących się wysoką motywacją osiągnięć [Ray, 1984]. Skłonność do dominacji koreluje ujemnie ze skalą aprobaty społecznej i skalą socjalizowania [Brzozowski, 1997].

Termin „makiawelizm” stał się synonimem przebiegłości, oszustwa, fałszu i dwulicowości. Makiaweliści wierzą, że innymi należy manipulować i wierzą w efekty takich zabiegów [Fehr i in., 1992; Wilson i in., 1996; Jones i Paulhus 2011; za: Czerniawska i Dolata, 2004]. Są ukierunkowani przede wszystkim na sukces [Drwal i Brzozowski, 1995], sukces, który pozwala zdobyć prestiż i zaprezentować narcystyczną wspaniałość, przejawiającą się wyższością i arogancją. Osiągnięcia są rozpatrywane głównie w wymiarze indywidualnym (rodzina czy grupa nie stanowi ich centrum psychologicznego pola) i w kategoriach materialnych [McHoskey, 1998]. Makiawelizm związany jest z dążeniem do władzy i ukazania siły [Shepperd i Socherman, 1997] oraz potrzebą dominacji i kontroli [Wiggins i Broughton, 1985]. Specyfika tego typu osobowości odzwierciedla się w sferze afektywnej. Relacje interpersonalne nie wywołują adekwatnych, pod względem treści i natężenia, emocji. Rzadkość stanowią emocje pozytywne, dominująca jest natomiast obojętność czy wręcz chłód emocjonalny [Wiggins i Broughton, 1985]. Makiaweliści nie są zorientowani „wspólnotowo” i utrzymują zdystansowaną postawę wobec innych. Ich „gruboskórność” manifestuje się w obniżonych zdolnościach empatycznych i nieumiejętności przyjęcia cudzej perspektywy. Inni ludzie są percypowani w sposób podejrzliwy i cyniczny, jako słabi, niegodni zaufania i skłonni do zdrady [Fehr i in., 1992; Wilson i in., 1996]. Ujawnia się wśród makiawelistów obojętność w myśleniu i działaniu w stosunku do konwencjonalnej moralności, co sprzyja łamaniu panujących norm. Wartości moralne realizowane są przez nich w sposób wybiórczy, o ile nie kolidują one z własnym interesem. Dążenie do sukcesu odgrywa pierwszoplanową rolę, zaś kwestia sposobów osiągania celów wydaje się nie mieć większego znaczenia [Fehr i in., 1992; Paulhus i Williams, 2002; Jonason i in., 2015; Moor i Anderson, 2019].

Empatię interpretuje się jako konstrukt multidymensyjny w swojej naturze, zawierający zarówno komponenty emocjonalne, jak i poznawcze [Davis, 1983; Hoffman, 1984; Eisenberg i Miller, 1987; Batson, 1991, za: Czerniawska, 2002; Czerniawska, Dolata, 2005]. Komponenty emocjonalne wyrażają się w empatycznej trosce (współczuciu), która doprowadza do koncentracji na nieszczęściu drugiej osoby i prób przywrócenie jej pomyślności, oraz – w osobistej przykrości (dyskomforcie), która z kolei zorientowana jest na Ja i przyniesienie ulgi we własnym cierpieniu. Komponent poznawczy empatii – przyjęcie perspektywy – odnosi się do zdolności widzenia świata oczyma innej osoby, wyobrażenia, co ona odczuwa

w określonej sytuacji [Batson, 2009; Eisenberg i Fabes, 1992; Eisenberg in., 1994; Davis i in., 1994; Davis i in., 1999; Leith i Baumeister, 1998; Hall i in., 2021; Abramson i in., 2023]. Badania nad prospołecznością doprowadziły do sformułowania „hipotezy altruizmu płynącego z empatii”. U osób empatycznych zwiększa się prawdopodobieństwo niesienia pomocy (pomoc ta jest bezinteresowna, motywowana troską o dobro drugiego człowieka, „bardziej delikatna i mniej kapryśna”), ograniczenia agresji i innych aspołecznych zachowań oraz wzrostu współpracy w sytuacjach konfliktowych [Batson i in., 2008, 2015; Decety i in., 2018; McAuliffe i in., 2020]. Ludzie empatyczni są bardziej taktowni, lepiej komunikują się z innymi, przejawiają tolerancję do odmiennych grup społecznych, pozytywniej spostrzegają innych i wyrażają sympatię do otoczenia społecznego [Davis, 1999]. Empatia rozpatrywana jest w kontekście zasad moralnych, jakimi są troska i sprawiedliwość, oraz analizowana w procesie rozwoju moralnego [Hoffman, 2006].

Wina jest rezultatem procesów psychicznych powstałych wewnątrz jednostki i jednocześnie emocją dostępną świadomości [Lewis, 1993; Tangney, 1995; za: Czerniawska i Dolata, 2002]. Emocja ta wywodzi się z Ja i jest konsekwencją zrozumienia i przyswojenia zasad społecznego współżycia [Izard, za: Kugler i Jones, 1992]. Powstaje wtedy, gdy popełnimy coś nagannego, a więc po przekroczeniu imperatywu moralnego [Lazarus, za: Zaleski, 2000]. Wina ma zarówno konsekwencje dezadaptacyjne, jak i adaptacyjne: jest dokuczliwą, ale mogącą przyczynić się do transgresji emocją [Tangney, Miller i in., 1996]. Z jednej strony, poczucie winy może pociągać za sobą niszczące doświadczenia w postaci dysfunkcji psychicznych czy wręcz zaburzeń klinicznych [Lewis, 1993], z drugiej strony natomiast – hamować niezgodne z normami zachowania [Ausubel, za: Kugler i Jones, 1992]. Ponadto, dyspozycyjna skłonność do odczuwania winy (właściwość osobowości) związana jest z konstruktywnym sposobem radzenia sobie ze złością, wrogością czy agresją [Tangney, Wagner i in., 1996; Rodogno, 2009]. Chociaż indukuje ona doświadczenia awersyjne, to jednak – zgodnie z obserwacjami Leith i Baumeistera [1998] – leży u podłoża konstruowania dojrzałych relacji międzyludzkich i generowania pozytywnych intencji zachowań. Pojawia się przy rozważeniu szkód, jaki czyn przyniesie lub przyniósł innym ludziom [Aronfreed, za: Gołąb, 1999]. Związana jest także ze zdolnością do empatii i łącznie z nią odrywa istotną rolę w regulacji zachowania społecznego. Deficyt w zakresie skłonności do winy stanowi natomiast ważny element charakterystyki osobowości makiawelistycznej i dyrektywnej.

Powyżej przedstawiona została charakterystyka czterech cech osobowości. Jak można zauważyć, odgrywają one rolę w określeniu relacji Ja – Inni. W przypadku dwóch z nich – dyrektywności i makiawelizmu – typowa jest koncentracja na własnej osobie. Przejawia się ona w dominacji i w skłonność do realizacji osobistych

interesów, z pominięciem dobrostanu innych ludzi, a nawet wbrew ich dobru. Dwie cechy – empatia i poczucie winy – leżą u podłoża konstruowania dojrzałych relacji międzyludzkich i generowania pozytywnych intencji behawioralnych. Skłaniają do zachowań prospołecznych, mających na celu dobrostan innych ludzi, oraz powstrzymywania zachowań antyspołecznych, wymierzonych przeciwko otoczeniu [Corr i Krupić, 2024; Hart i in., 2024; Lukić i Živanović, 2021; Dow i Crawley, 2023; Di Tella i in., 2024].

W prezentowanym badaniu podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, czy i w jaki sposób wskazane cechy osobowościowe związane są z postawami wobec kary śmierci. Założono, że zwolennicy kary śmierci za najcięższe przewinienia rekrutują się ze studentów uzyskujących wyższe wskaźniki dyrektywności i makiawelizmu (hipoteza 1), z kolei przeciwnicy tej kary – ze studentów cechujących się wyższymi wskaźnikami empatii i poczucia winy (hipoteza 2). Zaprezentowana wyżej charakterystyka cech osobowości pozwala przypuszczać, że determinują one stosunek do ludzi i uogólnione przekonanie odnośnie do ich natury. Osoby makiawelistyczne i dyrektywne są mniej refleksyjne, mają problemy z porzuceniem egocentrycznej perspektywy w analizie zjawisk społecznych, zaś inni ludzie są percypowani w negatywny sposób, jako ci którzy nie stanowią wartości „sami w sobie”. To przekonanie korelować może z preferencją silnych kar i restryktywną dyscypliną. Osoby empatyczne i osoby cechujące się dyspozycyjną skłonnością do odczuwania winy są skłonne do przyjęcia allocentrycznej perspektywy i chętniej działają na korzyść innych. Częściej wierzą w dobroć człowieka i w związku z tym mogą opowiadać się za słabszymi karami i łagodniejszą dyscypliną (analizując swoje myśli i przekonania uwzględniając punkt widzenia innych ludzi).

3. Metodyka badań

Grupa badana. W badaniach wzięło udział 325 osób: około 50% uczestników było studentami pedagogiki, około 50% – studentami zarządzania. Wiek badanych mieścił się w przedziale 20-24 lata. W obu grupach stwierdzono analogiczną proporcję płci: na wskazanych kierunkach studiów zarejestrowano przewagę liczbową kobiet. Badanie miało charakter anonimowy.

Procedura badawcza. Stosunek do kary śmierci diagnozowano za pomocą pary twierdzeń, które odzwierciedlały opozycyjne poglądy.

POSTAWA A: W obecnym zdemoralizowanym świecie powinna być stosowana kara śmierci za ciężkie przewinienia. Tylko tak można powstrzymać ludzi przed dalszym rozkładem moralnym.

POSTAWA B: Kara śmierci powinna być bezwzględnie zniesiona – jest przejawem braku humanitaryzmu.

Zadaniem osób badanych była ocena tych poglądów i wybór jednej z dwóch opcji, tej, która w większym stopniu odzwierciedla przekonania jednostki odnośnie do analizowanego problemu.

Cechy osobowości diagnozowano za pomocą:

- dyrektywność – Skala Dyrektywności D-26 Raya [Brzozowski, 1997]. Minimalna liczba punktów wynosi 26, maksymalna – 78;
- makiawelizm – Skala Mach Christiego i Geis [Drwal i Brzozowski, 1995]. Wskaźniki zawierają się w przedziale od 40 do 160 punktów;
- empatia – Kwestionariusz Rozumienia Empatycznego Innych Ludzi Węglińskiego [1987]. Wskaźniki zawierają się w przedziale od 0 do 99 punktów;
- poczucie winy – Kwestionariusz Poczucia Winy Kofty, Brzezińskiego i Ignaczaka [1977]. Wskaźniki mogą wahać się w przedziale od 0 do 42 punktów.

4. Wyniki badań

Analiza wskaźników postaw wykazała, że 54,1% studentów (176 osób) opowiadała „za” stosowaniem kary śmierci, zaś 45,9% studentów (149 osób) – „przeciw”. Ci ostatni uważali ją za przejaw dehumanizacji, nawet jeżeli odnosi się ona do ciężkich przewinień. Dość wysoka punitivność badanych studentów, wyrażająca się w aprobach kary śmierci, może być spowodowana różnymi czynnikami. W niniejszym badaniu testowano hipotezę na temat osobowościowych uwarunkowań tej postawy. Efekty tych zabiegów zobrazowane zostały w tabeli 1.

Tab. 1. Cechy osobowości a postawy wobec kary śmierci

Cecha osobowości	Postawa A		Postawa B		Wyniki analizy statystycznej	
dyrektywność	x=57,87	s=7,78	x=55,03	s=8,91	t=3,06	p=0,002
makiawelizm	x=101,86	s=8,12	x=98,93	s=8,53	t=3,17	p=0,002
empatia	x=67,66	s=8,16	x=69,28	s=8,91	t=1,71	p=0,087
poczucie winy	x=30,33	s=7,43	x=32,74	s=6,44	t=3,09	p=0,002

POSTAWA A: W obecnym zdemoralizowanym świecie powinna być stosowana kara śmierci za ciężkie przewinienia. Tylko tak można powstrzymać ludzi przed dalszym rozkładem moralnym.

POSTAWA B: Kara śmierci powinna być bezwzględnie zniesiona – jest przejawem braku humanitaryzmu.

x – średnia arytmetyczna natężenia poszczególnych cech osobowości przy postawie A i B

s – odchylenie standardowe

t – wynik testu t Studenta

p – poziom istotności statystycznej

Źródło: badania własne.

Postawa A, zgodnie z którą „w obecnym zdemoralizowanym świecie powinna być stosowana kara śmierci za ciężkie przewinienia...” akceptowana była przez osoby cechujące się wyższymi wskaźnikami dyrektywności i makiawelizmu. Wyższymi wskaźnikami empatii i poczucia winy cechowali się z kolei studenci opowiadający się przeciw jej stosowaniu: „kara śmierci powinna być bezwzględnie zniesiona – jest przejawem braku humanitaryzmu”. W przypadku empatii różnice stwierdzono na poziomie tendencji ($p=0,087$), w przypadku trzech pozostałych cech – na wymaganym poziomie istotności statystycznej ($p=0,002$). Uzyskane wyniki zgodne są z założeniami zwerbalizowanymi w hipotezie 1 i 2.

Podsumowanie i dyskusja wyników

Wcześniejsze badania nad osobowościowymi uwarunkowaniami postaw wobec kary śmierci przeprowadzone były przede wszystkim w kontekście autorytaryzmu (por. przegląd badań powyżej). W prezentowanym badaniu własnym skoncentrowano się na czterech cechach osobowości, które ukierunkowują dążenie do specyficznego usytuowania własnej osoby w świecie społecznych relacji. Dwie z nich – dyrektywność i makiawelizm – wiążą się z przyjęciem egocentrycznej perspektywy, potrzebą sprawowania kontroli, władzy i dominacji, ukazania siły i zamanifestowania wyższości. Cechy te determinują również specyficzną percepcję innych, jako tych, którzy nie stanowią autotelicznej wartości, są słabi i niegodni zaufania. Ten rodzaj percepcji odnosi się do ludzi „w ogóle”, ale zwłaszcza – jak można sądzić – do tych, którzy stali się sprawcami ciężkich przestępstw. W świetle uzyskanych wyników badań należy stwierdzić, że akceptacja kary śmierci w stosunku do tej kategorii przestępców ujawniała się u osób charakteryzujących się bardziej dyrektywną i makiawelistyczną osobowością. Uzasadnione wydaje się także przypuszczenie, że cechy te korelują z preferencją innych silnych kar i ogólnie restryktywną dyscypliną. Analiza związku między cechami osobowości a rodzajem stosowanych kar w procesie wychowawczym wydaje się interesującym przedmiotem badań w naukach społecznych.

Empatia i skłonność do odczuwania winy są dyspozycjami sprzyjającymi przyjęciu allocentrycznej perspektywy w interpretacji zjawisk społecznych. Osoby prezentujące wysokie natężenie tych cech dążą do kształtowania dojrzałych relacji międzyludzkich, pozytywniej oceniają innych, wyrażają sympatię do otoczenia społecznego i przejawiają tolerancję. Zasady moralne są u nich silniej zinternalizowane i w efekcie łatwiej aktywizują się w kontekście społecznym, hamując niezgodne z tym zasadami zachowania. Ludzie o takiej charakterystyce psychologicznej czę-

ściej koncentrują się na nieszczęściu innych i chętniej działają na ich korzyść. Łatwiej radzą sobie z negatywnymi emocjami (złość, wrogość, agresja), co sprzyja bardziej obiektywnemu rozważaniu konsekwencji czynów dla otoczenia społecznego. Pojawia się jednak pytanie, czy tego rodzaju nastawienia odnoszą się do ofiar okrutnych przestępstw, czy również do ich sprawców? Analiza uzyskanych danych empirycznych nie pozwala sformułować odpowiedzi na pierwszą część pytania, chociaż – jak można sądzić – byłaby ona potwierdzająca. Okazało się natomiast, że tego rodzaju nastawienia odnoszą się do osób popełniających okrutne przestępstwa. Mają one wyraz w postawie: „przeciw karze śmierci”.

Należy zauważyć, że każda z wyżej analizowanych cech może być rozważana w wymiarze aksjologicznym. Wysoce prawdopodobny jest bowiem fakt, że człowiek preferuje silniej te wartości, które – ze względu na charakterystykę osobowościową – jest w stanie zrealizować. Założenie to zostało potwierdzone m.in. w badaniach Czerniawskiej i Dolaty [2002, 2004, 2005], w których wykorzystano Skalę Wartości Rokeacha. Autorki stwierdziły, że z dyrektywnością i makiawelizmem skorelowane są wartości idiocentryczne (zorientowane intrapersonalnie). Odzwierciedlają one koncentrację na własnej osobie, swoich potrzebach (hedonistycznych, osiągnięć, dominacji), prawach i zdolnościach. Z empatią i poczuciem winy wiązały się z kolei wartości allocentryczne (zorientowane interpersonalnie). Wywodzą się one z potrzeby integracji i harmonijnego związku między ludźmi, skłaniają do wrażliwości społecznej, życzliwości, ugody, ograniczenia własnych pragnień i uwzględnienia potrzeb innych ludzi, ukierunkowują altruizm i humanizm. Każda z cech osobowości ma więc swój „aksjologiczny odpowiednik”.

Opisywane w niniejszym artykule wyniki badań dają podstawę do sformułowania wniosku, że postawy wobec kary śmierci uwarunkowane są osobowościowymi cechami. Niewykluczone jest jednak, że tego rodzaju postawy są efektem bardziej złożonej organizacji wiedzy odnośnie do Ja, w której znaczącymi konstruktami byłyby również wartości (tym bardziej, że zawierają komponent ewaluacyjny). Należy podkreślić fakt, że priorytety w sferze wartości określają postawy, ukierunkowują ich organizację w systemie, pozwalają je przewidywać i uzasadniać. Dookreślenie relacji „cechy osobowości – wartości – postawy wobec kary śmierci” wymaga dalszych badań. Inspiracji empirycznych w tym zakresie poszukać można między innymi w zespołowych pracach Feathera [McKee i Feather, 2003, 2008; Feather i Souther, 2002] oraz Dannera [2021].

ORCID iD

Mirosława Czerniawska: <https://orcid.org/0000-0001-7311-5915>

Literatura

1. Abramson L., Eldar E., Markovitch N., Knafo-Noam A. (2023), *The empathic personality profile: Using personality characteristics to reveal genetic, environmental, and developmental patterns of adolescents' empathy*, Journal of Personality, 91(3), pp. 753-772.
2. Adorno T.W., Frenkel-Brunswik E., Levinson D.J., Sanford R.N. (1950), *The authoritarian personality*, Harper, New York.
3. Bartula P. (2007), *Kara śmierci powracający dylemat*, Wydawnictwo Arcana, Kraków.
4. Bartusiak B. (2011), *Kara śmierci w świetle sporu o racjonalizację kary*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa.
5. Batson C.D. (1991), *The altruism question: toward a social-psychological answer*, Lawrence Erlbaum Associates Hillsdale, NJ.
6. Batson C.D. (2009), *These things called empathy*, in: Decety J., Ickes W. (Eds.), *The social neuroscience of empathy*, MA: MIT Press, Cambridge, pp. 3-15.
7. Batson C.D., Ahmad N., Stocks E. L. (2008), *Korzyści i problemy związane z altruizmem wzbudzonym przez empatię*, w: Miller A.G. (red.), *Dobro i zło z perspektywy psychologii społecznej*, Wydawnictwo WAM, Kraków, s. 447-479.
8. Batson C. D., Lishner D. A., Stocks E. L. (2015), *The empathy-altruism hypothesis*, in: Schroder D.A., Graziano W.G. (Eds.), *The Oxford handbook of prosocial behavior*, Oxford University Press, New York, NY, pp. 259-281.
9. Batson C.D., Polycarpou M.P., Harmon-Jones E., Imhoff H.J., Mitchener E.C., Bednar L.L., Klein T.R., Highberger L. (1997), *Empathy and attitudes: Can feeling for a member of a stigmatized group improve feelings toward the group?*, Journal of Personality and Social Psychology, 72 (1), pp. 105-118.
10. Brzozowski P. (1997), *Skala Dyrektywności Johna. J. Raya*, Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Warszawa.
11. Butler B., Moran G. (2007), *The impact of death qualification, belief in a just world, legal authoritarianism, and locus of control on venirepersons' evaluations of aggravating and mitigating circumstances in capital trials*, Behavioral Sciences and the Law, 25 (1), pp. 57-68.
12. Butler B. (2010), *Moving beyond Ford, Atkins, and Roper: Jurors' attitudes toward the execution of the elderly and the physically disabled*, Psychology, Crime & Law, 16 (8), pp. 631-647.
13. Corr P.J., Krupić D. (2024), *Personality and intelligence. The psychology of individual differences*, Oxford University Press, Oxford, pp. 7-33.

14. Costello T.H., Bowes S.M., Stevens S.T., Waldman I.D., Tasimi A., Lilienfeld S.O. (2022), *Clarifying the structure and nature of left-wing authoritarianism*, Journal of Personality and Social Psychology, 122(1), pp. 135–170.
15. Coughlin W.J. (1994) *Kara śmierci*, Wydawnictwo Amber, Warszawa.
16. Czerniawska M. (2002), *Empatia a system wartości*, Przegląd Psychologiczny, 45 (1), s.7-18.
17. Czerniawska M. (2010), *Zmiany wartości i postaw młodzieży w okresie przeobrażeń ustrojowych - kolektywizm versus indywidualizm. Studium interdyscyplinarne*, Białystok: Wydawnictwo Politechniki Białostockiej.
18. Czerniawska M., Dolata E. (2002), *Poczucie winy a system wartości*, Psychologia Rozwojowa, 7 (2), s. 91-100.
19. Czerniawska M., Dolata E. (2004), *Makiaweliści – dlaczego „prawie zawsze zwyciężają”?*, Psychologia Rozwojowa, 9 (1), s. 105-118.
20. Czerniawska M., Dolata E. (2005), *Osobowościowe uwarunkowania systemów wartości*, Psychologia Rozwojowa, 10 (2), s. 123-134.
21. Danner D., Lechner C.M., Soto C.J., John O.P. (2021), *Modelling the incremental value of personality facets: The domains-incremental facets-acquiescence bifactor model*, European Journal of Personality, 35(1), 67–84.
22. Davis M.H. (1983), *Empathic concern and the muscular dystrophy telethon: Empathy as multidimensional construct*, Personality and Social Psychology Bulletin, 9 (1), s. 223-229.
23. Davis M.H. (1999), *Empatia. O umiejętności współodczuwania*, GWP, Gdańsk.
24. Davis M.H., Luce C., Kraus S.J. (1994), *The heritability of characteristics associated with dispositional empathy*, Journal of Personality, 62 (3), pp. 369-391.
25. Davis M.D., Mitchell K.V., Hall J.A., Lothert J., Snapp T., Meyer M. (1999), *Empathy, expectations, and situational preferences: Personality influences on the decision to participate in volunteer helping behaviors*, Journal of Personality, 67 (3), pp. 469-501.
26. Decety J., Meidenbauer K.L., Cowell J.M. (2018), *The development of cognitive empathy and concern in preschool children: A behavioral neuroscience investigation*, Developmental Science, 21 (3), pp. 1-12.
27. de Vries B., Walker L.J. (1986), *Moral reasoning and attitudes toward capital punishment*, Developmental Psychology, 22 (4), pp. 509–513.
28. Di Tella M., Veggi S., Benfante A., Jolliffe D., Farrington D.P., Castelli L., Zara G. (2024), *Wandering in the darkness of personality: Empathy, alexithymia and their relationship to the Dark Tetrad*, Current Research in Behavioral Sciences, 7, 100160.
29. Dow G.T., Crawley H. (2023), *Dark Tetrad and empathy: the interrelationship of narcissism, psychopathy, machiavellianism, and sadism with affective and cognitive empathy*, Psi Chi Journal of Psychological Research 28 (3), pp. 229-236.

30. Drwal R., Brzozowski P. (1995), *Skala Makiawelizmu (Mach V) R. Christiego i F. L. Geis; problemy rzetelności i trafności*, w: Drwal R.Ł. (red.), *Adaptacja kwestionariuszy osobowości*, PWN, Warszawa, s. 184-196.
31. Eisenberg N., Fabes R.A. (1992), *Emotion, regulation, and the development of social competence*, in: Clark M.S. (Ed.), *Review of personality and social psychology: Emotion and social behavior*, Sage, Newbury Park, CA, pp. 119-150.
32. Eisenberg N., Fabes R.A., Murphy B., Karbon M., Maszk P., Smith M., O'Boyle C., Suh K. (1994), *The relations of emotionality and regulation to dispositional and situational empathy-related responding*, *Journal of Personality and Social Psychology*, 66 (4), pp. 776-797.
33. Eisenberg N., Miller P.A. (1987), *The relation of empathy to prosocial and related behavior*, *Psychological Bulletin*, 101 (1), pp. 91-119.
34. Feather N.T., Souter J. (2002), *Reactions to mandatory sentences in relation to the ethnic identity and criminal history of the offender*, *Law and Human Behavior*, 26 (4), pp. 417-38.
35. Fehr B., Samsom D., Paulhus D.L. (1992), *The construct of Machiavellianism. Twenty years later*, in: Spielberger C.D., Butcher J.N. (Eds.), *Advances in personality assessment* (v. 9). Erlbaum, Hillsdale, NJ, pp. 77-116.
36. Feliksiak M. (2011), *Poczucie bezpieczeństwa , zagrożenie przestępczością i stosunek do kary śmierci*, CBOS, Warszawa, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2011/K_060_11.PDF [20.03.2024].
37. Gensikowski P. (2011), *Odstąpienie od wymierzenia kary w polskim prawie karnym*, Oficyna Wolters Kluwer Business, Warszawa.
38. Godcharles B.D., Rad J.D.J., Heide K.M., Cochran J.K., Solomon E.P. (2019), *Can empathy close the racial divide and gender gap in death penalty suport?* *Behavioral Sciences & the Law*, 37 (1), pp. 16–37.
39. Girgenti-Malone A.A. (2019), *Empathy, distance, and blame: juror perceptions of black male homicide victims in capital cases*, *Journal of Ethnicity in Criminal Justice*, 17 (1), pp. 57–79.
40. Gołąb A. (1999), *Selektywne zapamiętywanie informacji jako wskaźnik postaw*, Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN, Warszawa.
41. Hall J.A., Schwartz R., Duong F. (2021), *How do laypeople define empathy?*, *Journal of Social Psychology*, 161 (1), 5-24.
42. Hart W., Wahlers D.E., Castagna P. (2024), *Shining the “light” on moral foundations: Light versus Dark Personality relates more strongly to moral foundations*, *Psychological Reports* (preprint).
43. Harvey O.J. (1986), *Belief systems and attitudes toward the death penalty and other punishments*, *Journal of Personality*, 54 (4), pp. 659-675.

44. Hernik-Pikulska B. (2006), *Kara śmierci. Studium socjologiczne*, Zakład Wydawniczy Nomos, Kraków.
45. Hoffman M.L. (1984), *Interaction of affect and cognition in empathy*, in: Izard C.E., Kagan J., Zajonc R.B. (Eds.), *Emotions, cognition, and behavior*, Cambridge University Press, Cambridge, pp.103-131.
46. Hoffman M.L. (2006), *Empatia i rozwój moralny*, GWP, Gdańsk.
47. Jonason P.K., Strosser G.L., Kroll C.H., Duineveld J.J., Baruffi S.A. (2015), *Valuing myself over others: The Dark Triad traits and moral and social values*, *Personality and Individual Differences*, 81, pp. 102–106.
48. Jones D.N., Paulhus D.L. (2011), *Machiavellianism*, in: Leary M.R., Hoyle R.H. (Eds.), *Handbook of individual differences in social behavior*, Guilford Press, New York, NY, pp. 93–108.
49. Kenrick D.S., Neuberg S.L., Cialdini R.B. (2002), *Psychologia społeczna. Rozwiązane tajemnice*, GWP, Gdańsk.
50. Kofta M., Brzeziński J., Ignaczak M. (1977), *Konstrukcja i charakterystyka psychometryczna Kwestionariusza Poczucia Winy (PKW)*, *Studia Psychologiczne*, 16 (3), s. 93-113.
51. Kugler K.E., Jones W.H. (1992), *On conceptualization and assessing guilt*, *Journal of Personality and Social Psychology*, 62 (2), pp .318-327.
52. Kugler M., Jost J. T., Noorbaloochi S. (2014), *Another look at moral foundations theory: Do authoritarianism and social dominance orientation explain liberal-conservative differences in “moral” intuitions?*, *Social Justice Research*, 27 (4), s. 413–431.
53. Leith K.P., Baumeister R.F. (1998), *Empathy, shame, guilt, and narratives of interpersonal conflicts: Guilt-prone people are better at perspective taking*, *Journal of Personality*, 66 (1), pp. 1-68.
54. Lewis M. (1993), *Self-conscious emotions: Embarrassment, pride, shame, and guilt*, in: Lewis M., Haviland J.M. (Eds.), *Handbook of emotions*. Guilford Press, New York, pp. 792-814.
55. Lukić P., Živanović M. (2021), *Shedding light on the Light Triad: Further evidence on structural, construct, and predictive validity of the Light Triad*, *Personality and Individual Differences*, 178, 110876.
56. Mazurek A. (red.) (2006), *Kara śmierci: historia, prawo, etyka*. Drukarnia Bestprint, Lublin.
57. McAuliffe W.H.B., Carter E.C., Berhane J., Snihur A.C., McCullough M.E. (2020), *Is empathy the default response to suffering? A meta-analytic evaluation of perspective taking's effect on empathic concern*, *Personality & Social Psychology Review*, 24 (2), pp.141-162.

58. McCann S.J. (2008), *Societal threat, authoritarianism, conservatism, and U.S. state death penalty sentencing (1977-2004)*, Journal of Personality and Social Psychology, 94 (5), pp. 913-923.
59. McHoskey J.W., Worzel W., Szyarto C. (1998), *Machiavellianism and psychopathy*, Journal of Personality and Social Psychology, 74 (1), pp. 192-210.
60. McKee I., Feather N.T. (2003), *Vengeance and authoritarianism: The pattern of motivational values underlying punitive personality types and punishment goals*, Australian Journal of Psychology, 55, pp. 53-53.
61. McKee I.R., Feather N.T. (2008), *Revenge, retribution, and values: social attitudes and punitive sentencing*, Social Justice Research, 21 (2), pp. 138-163.
62. Mitchell M., Sidanius J. (1993), *Group status and ideological asymmetry: The case of capital punishment, political conservatism and social dominance orientation*, National Journal of Sociology, 7, pp. 67-93.
63. Moran G., Comfort J.C. (1986), *Neither "tentative" nor "fragmentary": Verdict preference of impaneled felony jurors as a function of attitude toward capital punishment*, Journal of Applied Psychology, 71 (1), pp. 46-155.
64. Moor L., Anderson J.R. (2019), *A systematic literature review of the relationship between dark personality traits and antisocial online behaviours*, Personality & Individual Differences, 144, pp. 40-55.
65. Nowicka-Włodarczyk E. (1998), *Kara śmierci*. Fundacja Międzynarodowe Centrum Rozwoju Demokracji, Kraków.
66. Paulhus D.L., Williams K.M. (2002), *The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy*, Journal of Research in Personality, 36 (6), 556-563.
67. Posick C., Rocque M., Rafter N., (2014), *More Than a Feeling: Integrating Empathy Into the Study of Lawmaking, Lawbreaking, and Reactions to Lawbreaking*, International Journal of Offender Therapy & Comparative Criminology, 58 (1), pp. 5-26.
68. Ray J.J. (1980), *Authoritarian tolerance*, Journal of Social Psychology, 111, pp. 303-304.
69. Ray J.J. (1981), *Authoritarianism, dominance and assertiveness*, Journal of Personality Assessment, 45, pp. 390-397.
70. Ray J.J. (1984), *Achievement motivation as a source of racism, conservatism, and authoritarianism*, The Journal of Social Psychology, 123 (1), pp. 21-28.
71. Reber A.S., Reber E.S. (2005), *Słownik psychologii*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
72. Rifkin J. (2005), *Europejskie marzenie. Jak wizja przyszłości zaćmiewa American Dream*, Wydawnictwo Nadir, Warszawa.

73. Rodgers F.R. (2012), *Exploring support for capital punishment: Analysis of authoritarianism, race, and the phrasing of questions*, PhD Dissertation, The University of Oklahoma <https://hdl.handle.net/11244/319269>
74. Rodogno R. (2009), *Shame, guilt, and punishment*, Law and Philosophy, 28, pp. 429–464.
75. Shepperd J.A., Socherman R.E. (1997), *On the manipulative behavior of low Machiavellians: Feigning incompetence to „sandbag” an opponent’s effort*, Journal of Personality and Social Psychology, 72 (6), pp. 448–449.
76. Sidanius J., Mitchell M., Haley H., Navarrete C.D. (2006), *Support for harsh criminal sanctions and criminal justice beliefs: A social dominance perspective*, Social Justice Research, 19 (4), pp. 433–449.
77. Stack S. (2003), *Authoritarianism and support for the death penalty: A multivariate Analysis*, Sociological Focus, 36 (4), pp. 333–352.
78. Stefaniuk M. (2013), *Etyczne dylematy prawa (kara śmierci, aborcja i eutanazja) w świetle badań polskiej opinii publicznej*, Studia Iuridica Lublinensia 19, s. 309–329.
79. Girgenti-Malone A.A. (2019), *Empathy, distance, and blame: Juror perceptions of black male homicide victims in capital cases*, Journal of Ethnicity in Criminal Justice, 17 (1), pp. 57–79.
80. Świdziński J.A. (2009), *Kara śmierci. W obronie życia ludzkiego*, Wydawnictwo Petrus, Kraków.
81. Tangney J.P. (1995), *Shame and guilt in interpersonal relationships*, in: Tangney J.P., Fischer K.W. (Eds.), *Self-conscious emotions: The psychology of shame, guilt, embarrassment, and pride*, Guilford Press, New York, pp. 114–390
82. Tangney J.P., Miller R.S., Flicker L., Barlow D.H. (1996), *Are shame, guilt, and embarrassment distinct emotions?*, Journal of Personality and Social Psychology, 70 (6), pp. 1256–1269.
83. Tangney J.P., Wagner P.E., Hill-Barlow D., Marschall D.E., Gramzow R. (1996), *Relation of shame and guilt to constructive versus destructive responses to anger across the lifespan*, Journal of Personality and Social Psychology, 70 (4), pp. 797–809.
84. Unnever J.D., Cullen F.T. (2009), *Empathetic identification and punitiveness: A middle-range theory of individual differences*, Theoretical Criminology, 13, pp. 283–312.
85. Unnever J.D., Cullen F.T., Fisher B.S. (2005), *Empathy and public support for capital punishment*, Journal of Crime and Justice, 28 (1), pp. 1–34.
86. Valliant P.M., Oliver C.L. (1997), *Attitudes toward capital punishment: A function of leadership style, gender and personality*, Social Behavior and Personality, 25 (2), pp. 161–168.
87. Watson P.J., Ross D.F., Morris R.J. (2003), *Borderline personality traits correlate with death penalty decisions*, Personality and Individual Differences, 35 (2), pp. 421–429.

88. Węgliński A. (1987), *Trafność Kwestionariusza Rozumienia Empatycznego Innych Ludzi*, w: Drwal R. (red.), *Techniki kwestionariuszowe w diagnostyce psychologicznej*, Wydawnictwo UMCS, Lublin, s. 63-80.
89. Wiggins J.S., Broughton R. (1985), *The interpersonal circle: A structural model for the integration of personality research*, in: Hogan R., Jones W.H. (Eds.), *Perspectives in personality (t. 1)*, JAI Press, Greenwich, CT, pp. 81-115.
90. Wilson D.S., Near D., Miller R.R. (1996), *Machiavellianism: A synthesis of evolutionary and psychological literatures*, *Psychological Bulletin*, 119 (2), pp. 285-299.
91. Worthen M.G.F, Rodgers F.R, Sharp S.F. (2014), *Expanding the spectrum of attitudes toward the death penalty: How nondichotomous response options affect our understandings of death penalty attitudes*, 39 (2), pp. 121-139.
92. Zaleski Z. (2000), *Od zawiści do zemsty. Społeczna psychologia kłopotliwych emocji*. Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa.

Why some are ‘for’ capital punishment and others ‘against’ it? – analysis of personality dependence

Abstract

In this research attitudes toward capital punishment were measured. It was assumed that these attitudes depend on personality traits, like empathy, feeling of guilt, directiveness and Machiavellism. The study group consisted of 325 students. The Empathic Understanding of Others Questionnaire (Węgliński), Feeling of Guilt Questionnaire (Kofta, Brzeziński and Ignaczak), Directiveness Scale (Ray),–Mach V Scale (Christie and Geis) were used. To study attitudes a special tool was constructed by authors. The results of the research show that capital punishment for a serious offense was accepted by students having high directiveness and Machiavellism indices. Students having high empathy and guilt indices were against it.

Key words

attitudes, capital punishment, personality traits, directiveness, Machiavellism, empathy, guilt